

רביבים

הרב אליעזר מלמד

יום זיכרון, דין ותרועה

המלכת ה', שעומדת במרכז ראש השנה ותפילותיו, עשויה להיתפס כהחלשה של האדם ■ כשמלכות ה' נתפסת כך מתוך אמונה נמוכה, אנשים מבקשים להרחיק אותה מצה"ל, ממערכות המדינה ומהתא המשפחתי, כדי שלא תגמד אותם ■ אולם ההפך הוא הנכון: חוסר אמונה מטיל חולשה ורפיון על כל תחומי החיים, והמלכת ה' נותנת עוצמה למערכות הפרטיות והלאומיות ■ אם איננו רוצים להישאר במצב שבו קשה להעביר את חוק הלאום, מצב שבו הזיקה ליהדות וללאומיות הולכת ונחלשת, עלינו להגביה את האמונה ולחזק את המלכת ה' עלינו

מלכות ה' במוקד התפילה

לכן עיקר תפילת ראש השנה עוסקת בהמלכת ה' עלינו, ועל כן בחתימת הברכה השלישית של תפילת עמידה, במקום לומר "הא-ל הקדוש" אנו אומרים "המלך הקדוש". וכך ממשכים לומר בכל עשרת ימי תשובה. עניין זה חשוב כל כך, עד שמי שטועה ושוכח לומר "המלך הקדוש" - לא יצא ידי חובתו ועליו לחזור להתפלל (שו"ע אורח חיים תקפב, א).

אף חתימת ברכת החג בכל תפילות ראש השנה היא: "מלך על כל הארץ מקדש ישראל ויום הזיכרון". ובתפילת המוסף שהיא התפילה העיקרית של ראש השנה, שבה תוקעים בשופר, תיקנו חכמים לומר שלוש ברכות: מלכויות זיכרונות ושופרות, והראשונה והעיקרית שבהן היא מלכויות. גם ברכות הזיכרונות והשופרות עוסקות במידה רבה במלכותו.

האם מלכות ה' מנמיכה את האדם?

בתפיסה הנמוכה של האמונה, ככל שהאדם מאמין יותר בה' וממליך אותו עליו - כך הוא מקטין יותר את עצמו. הוא מתמלא יותר בחרדות, חושש לפעול בעולם ולתקנו, מתחנן אל ה' כבן מסכן וכעבד שפל שיעשה הכול למענו כי אין בנו מעשים. האמונה עושה אותו פחדן ורך לב. אומנם גם אמונה זו נצרכת, כי יראת השמיים משמשת גדר בפני יצרינו של האדם, שעלולים להתפרץ באכזריות רצחנית ובכל תיעוב ושפלות. כשאנשים הצליחו להשתחרר מהאמונה (בברית המועצות ובגרמניה הנאצית), הם רצחו הרבה יותר אנשים מאשר בתקופה שהאמונה הייתה נוכחת. אולם האדם מיסודו חפץ לגלות את כוחותיו, ולכן הוא מעוניין להשתחרר מאמונה נמוכה שמקטינה את צלם האלוקים שבו - ולעלות לאמונה עליונה שמעצימה את נשמתו וכוחותיו. במדרגה זו המלכת ה' לא מחלישה את האדם אלא מעניקה השראה ומשמעות לחייו, ומעלה אותו למדרגה של אומץ ויצירה שאי אפשר להשיג בלא אמונה (ראו מידות הראיה אמונה, כט).

מלכות ה' מחזקת את הלאומיות

כאשר רוב הציבור הדתי והחרדי חי רוב הזמן במדרגת האמונה הנמוכה, רבים אינם חפצים בה. ואף אלה שנותנים לאמונה מקום בחייהם, מעוניינים לצמצם אותה, כדי שתעסוק בענייני הפרט הקטנים ולא תתערב בחיי הכלל. לא במדע ובתעשייה - מחשש שתעכב כל פיתוח ותחליש כל יוזמה, לא בצבא - מחשש שתחזיר אותנו לימי הגלות, או מחשש שתטען שכיוון שה' ציווה לכבוש את הארץ, הרי שחובה עלינו להתעלם מכל השיקולים הרציונליים, שכן מה האדם ידע, העיקר שיעשה את רצון ה' גם אם יש בכך סיכון עצום לקיומה של המדינה. כך אנו מוצאים אנשים רבים שמתיראים מהשפעת האמונה על חיי הציבור. אולם כשאין הכרה במלכות ה', הנשמה נאלמת, וכל המערכות האנושיות מתרוקנות מתוכן, ונותרות חלולות. וכך אפילו את חוק הלאום המכורסם מתקשים להעביר וליישם, וכהמשך לכך מגלים רפיון בבניין הארץ ויישובה, ואין כוח לקרוא בקול גדול לכל היהודים שבגולה לעלות לארץ. ונוכח החולשה הזאת, נציגי הערבים שהיו צריכים להודות מבוך עד ערב לעם ישראל על כל הטוב שהביא להם, יורקים לבאר שממנה הם שותים ויוצאים להפיץ את דיבת המדינה הטובה והמוסרית שלנו בכל העולם.

המלכת ה' וחוק הלאום

בהיותי באחד ממחנות הצבא, ראיתי מול מגרש המסדרים

בראש השנה מסתיימת קצבת החיים שהעניק ה' לעולמו בשנה הקודמת, וה' זוכר את בראיו ובורא להם חיים חדשים לשנה הבאה, שכן זיכרון אצל ה' הוא פקידה והענקת חיים. וכדי שחסדו לא יתהפך לרע על ידי הרשעים שישתמשו בו להרע, קבע ה' שביום זה ידון את עולמו. נמצא אם כן שראש השנה הוא יום זיכרון ודין, שבו עולים ונוכחים לפניו יתברך כל המעשים הטובים והרעים שנעשו במשך השנה, והקב"ה יושב על כיסא הדין ומחשב את חשבון עולמו ודן כל עם ועם ככלל וכל אדם ואדם כיחיד.

עיקר הדין של כלל העולם תלוי בעם ישראל ובארץ ישראל, שישאל הם לב העולם, עמו של ה', ותיקון העולם תלוי בהם. על כן שכרם ועונשם של ישראל גדולים יותר משכרם ועונשם של שאר העמים. לכן דן ה' את ישראל תחילה, ומתוך המשפט של עם ישראל מתפשט המשפט על כלל האנושות והעולם (ראש השנה ת, א-ב; תענית י, א).

לכן ראש השנה נקרא יום תרועה, שהתרועה רומזת לשברון, בכי, חרדה ושידוד מערכות. השבר והבכי - על מה שתם ולא הושלם, והחרדה - לקראת השלב הבא, שעדיין לא נקבע מי יחיה ומי ימות, מי בנחת ומי בייסורים. לכן, אף שממשך התרועות קצר, כל היום נקרא יום תרועה - יום שברון ובכי. אומנם ציוונו ה' לתקוע תקיעה

האדם מיסודו חפץ לגלות את כוחותיו, ולכן הוא מעוניין להשתחרר מאמונה נמוכה שמקטינה את צלם האלוקים שבו - ולעלות לאמונה עליונה שמעצימה את נשמתו וכוחותיו. במדרגה זו המלכת ה' לא מחלישה את האדם אלא מעניקה השראה ומשמעות לחייו

פשוטה שמבטאת שמחה ויצירתיות לפני ואחרי כל תרועה, שכן כל תכלית התרועה לתקן. לכן גם יום התרועה הוא יום חג שיש מצווה לקיים בו סעודות, כי תכלית הכול תיקון ושמחה.

רצוננו - גילוי מלכות ה'

יכולים היינו, מרוב דאגה על עתיד חיינו בשנה הבאה, להקדיש את כל יום הדין לתפילות פרטיות על פרנסה, בריאות וכל שאר הדברים שאדם טרוד בהשגתם כל השנה. אולם זוהי סגולתם המיוחדת של ישראל, שרצונם העמוק ביותר הוא שתתגלה מלכותו יתברך, והעולם כולו יתוקן וייגאל, ואפילו אם לשם כך יצטרפו לסבול ייסורים.

בדרך גדולה ונוראה זו בחר עם ישראל, החל מאבות העולם שקיבלו על עצמם להאמין בה' אל מול כל עובדי האלילים שמסביבם, ועד הגלות הארוכה, שבה למרות כל הסבל בחר עם ישראל שלא להתבולל בעמים ולהמשיך לשאת את דגל האמונה והתורה, כדי לתקן עולם במלכות שד-י.

כשישראל מניחים את צערם ועוסקים בכבודו וגילוי מלכותו, אומר הקב"ה למלאכים: ראו בניי חביבי, שמניחים צערם ועוסקים בכבודי. בכך מסתמנות טענותיו של השטן שרוצה לבטל את ישראל מהעולם, וישראל זוכים לשנה חדשה שבה יתקדמו עוד צעד לקראת התיקון והגאולה. וככל שנזכה לקבל עלינו בראש השנה את מלכותו, בענווה ובריאה, כך נזכה יותר לשנה טובה ומבורכת.

שלט ענק שעליו כתובים באותיות עצומות החזון והערכים שאליהם הצבא מחנך. רשימת הערכים הייתה: "אהבת האדם, מקצועיות, דוגמה אישית, רעות, צניעות, יצירתיות וחדשנות, אהבת הארץ".

אלו ערכים יפים, אולם העם היהודי לא הוזכר. החזון הציוני נמחק. אומנם אהבת הארץ הוזכרה, אולם רק מפני שהיא יכולה לכלול גם את הדרוזים והצ'רקסים, והערבים אילו היו מוכנים להתגייס. ראוי לציין שמפקד ההכשרה שניהל את המסדר אמר דברים מאוזנים ונכונים. הוא הזכיר את התנ"ך ואת הסבל שעמנו עבר במשך ההיסטוריה הארוכה שלנו, ואת המשימה של זה"ל לשמור שאירועים קשים כמו אלה שפקדו את עמנו בעבר לא יחזרו עוד, תוך שמירה על החוק והיחס הנאות לכל אדם. הדברים היו מדודים ומרגשים כאחד.

אולם המצב המחפיר הוא, שבאופן רשמי זה"ל כבר לא מסוגל לכתוב שהוא מחויב לחזון הציוני ולעם היהודי. זה מוכיח עד כמה היה הכרח לחוקק את חוק הלאום, ועד כמה צריך לשקוד על הטמעת ערכיו בכל תחומי החברה. לשם כך אנו מוכרחים לחזור לאמונה במלכות ה' שהיא התשתית לקיומנו הלאומי.

כך גם אמר הרצל בנאום פתיחת הקונגרס הציוני הראשון, שקודם כול אנהנו צריכים לחזור ליהדות שלנו, ומתוך כך לארצנו.

האמונה נותנת משמעות למשפחה

המלכת ה' במדרגת אמונה תחתונה שומרת על המשפחה, שישמרו בני הזוג אמונים זה לזה ולא יבגדו. אולם מכיוון שאין בזוגיות זו חזון ושאר רוח, רבים מעדיפים לחפש סוגים שונים של משפחה שמעניקים להם יותר חופש וביטוי אישי. אולם בלא אמונה משפחות אלה מתפרקות.

המלכת ה' במדרגה של אמונה עליונה מעניקה למשפחה משמעות של קדושה, של גילוי האחדות האלוקית בזעיר אנפין באהבה שבין בני הזוג. וככל שהשמחה שביניהם גוברת, כך שם ה' שורה יותר ביניהם, והאחדות האלוקית מתגלה, וברכה ושפע רב מתפשטים בכל העולמות (ראו זוהר ח"ב פקודי רנט, א; ח"ג שלח קסו, ב).

כאשר מבינים שזוהי המשפחה הראויה, רבים משתוקקים להקים משפחה כדוגמתה.

מלוך על כל העולם

ככל שאדם זוכה יותר לאמונה במדרגתה העליונה, כך כל כוחותיו מתעצמים בחירות, והוא חש שליחות גדולה יותר לגלות אותם כדי להוסיף ברכה לעולם.

כיוצא בזה, כבודה של ירושלים אינו פוגם בכבודן של שאר הערים שבארץ ישראל, אלא להפך, מרומם אותן, שכמה גדולות וחשובות הן שירושלים היא העטרת שעל ראשן. וכן כל שאר הארצות אינן נפגמות מכבודה של ארץ ישראל, כי כמה גדולות הארצות ששוכנות יחד באותו עולם שיש בו ארץ קדושה ונפלאה כארץ ישראל.

כיוצא בזה כבודו של אדם אינו נפגם מכך שחברו מתעלה למדרגות גבוהות אלא להפך, הוא עצמו מתגדל שהוא זוכה לחבר שכזה. כיוצא בזה, כבודם של העמים אינו נפגם מסגולתו של עם ישראל אלא להפך, כל העמים מתעלים על ידי כך שעם ישראל קיים בלבבם.

לכך מכוונת אותנו תפילת ראש השנה: "אלוקינו ואלוקי אבותינו, מלוך על כל העולם כולו בכבודך, והינשא על כל הארץ ביקרך, והופע בהדר גאון עוזך על כל יושבי תבל ארצך, וידע כל פעול כי אתה פעלתו, ויבין כל יצור כי אתה יצרתו, ויאמר כל אשר נשמה באפו, ה' אלוקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה".